

Partea I

Despre unele străzi, clădiri și alte construcții

*Biserica Mavrogheni,
fotografie actuală*

BISERICA
„IZVORUL TĂMĂDUIRII” – MAVROGHENI
ȘI CASA APELOR
din marginea de miazănoapte a Bucureștilor

Orașul București, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, se întinsese către nord până la „Capul Podului” adică a Podului Mogoșoaiei, unde firesc se așezase și Bariera. După aceasta, teritoriul aparținea zonei pădurii și lacurilor printre care continua drumul ce ducea fie către nord-vest, la Mogoșoaia, fie către nord, la Ploiești și mai departe la Brașov. Locurile aflate în imediata vecinătate a orașului se remarcaseră prin bogăția vegetației și deosebita calitate a apei. Toate aceste binefaceri vor capta interesul Domnului Nicolae Mavrogheni (26 mart. 1786 – 8 iun. 1790). Acesta va găsi zona propice ridicării unor construcții ce servesc pe

de-o parte programelor sale edilitare și de mai bună funcționare economică a orașului, iar pe de altă parte ca loc de odihnă pentru Domn.

Imediat după instalarea sa din primăvara anului 1786, noul domn, aflând grelele probleme ce le avea orașul în ce privește aprovizionarea cu apă de băut de bună calitate, hotărăște să se cumpere o suprafață din Moșia Grozăvești, proprietatea Mănăstirii Sf. Sava, care se întindea pe latura de vest și de

Planul Jung, 1856. BISERICA MAVROGHENI
la „soare apune” de Șoseaua Kiseleff și Grădina Kiseleff

est a drumului Mogoșoaiei răscumpărând cu a noastră cheltuială tot locul coprinsului după împrejur, adică stânj. două sute în lung și două sute în lat de la mănăstirea Sfântului Savii...¹, ceea ce însemna cca. 16 hectare. Apoi dispune ridicarea unui complex de construcții de interes general sau particular, clădiri amplasate pe latura de vest a drumului. Toate acestea pornite dintr-un gând: miluindu-ne acum Domnul Dumnezeu cu Domnia... Țării Rumânești... ca un stăpânilor adevărat... cu grijă pentru cele de folos și cu osârdie spre cele de înfrumusețare și de podoabă, păliți... dorind a... răcori... cu apă de fântâni neconținute curgătoare...²

instalat o serie de cișmele, începând cu Capul Podului Mogoșoaiei până la Curtea din Dealul Spirii”⁴. Apoi, în tradiția impusă și de clima Câmpiei Române, ca Domnitorul să aibă în arșița verii, un loc de refugiu afară de oraș, a construit tot în acele locuri privilegiate Chioșcul domnesc: *...am zidit deasupra foișor foarte frumos, după cum se vede de toți*⁵ *...îngrijindu-se ca împrejurul său și spațiul plantat să fie prielnic desfătărilor, am sădit și grădină*⁶. După aceea se ridică și Casele domnești *am făcut namestii pan prejur*⁷, simple sau după cum mărturisea un contemporan având *aspectul unei case de țară*⁸ fiind destul de mici, mai scunde decât chioșcul lângă care erau situate⁹.

Au urmat alte construcții de interes pentru orășeni: *am făcut și trei mori de vânt*¹⁰ loc pentru o mare piața comercială, ce urma să devină noul Târg de Afară, prin renunțarea la piața din capul Podului Târgului de Afară, faptă ce nu s-a împlinit, tradiția fiind mai puternică, încă *am orânduit și obor de vite și de vânzare de bucate, afară de curte, Lunea și Joia, de 3 ori în săptămână, iarăși pentru înleznierea lăcuitorilor, fiind locul cel mai [î]nalt și mai uscat, de nu se face tină, din care se pricinuiește trudă și ne caz creștinilor ce vin la acest târg cu bucate și cu cherestele și mai vârtos având și îndestularea de ape, atât pentru oameni cât și pentru dobitoace*¹¹

Abia după ce toate acestea au fost așezate, Nicolae Mavrogheni a construit și un lăcaș de închinare. Întrucât pisană s-a pierdut în timp, despre gândurile voevodului privind ctitoria sa putem afla dintr-un document emis de Domnitor mai târziu: *...am zidit și biserica de piatră întru cinstirea și prăznuirea Sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Marii... Și am întărit hrisovul acesta cu însuși credința Domnii Mele Ioan Nicolae Petru Mavrogheni Voevod și cu credința pre-iubiților Domnii Mele beizadele Constantin Voevod, Petre Voevod, Iosif Voevod... Scriindu-se hrisovul la anul... 1787.*¹² Biserica de la haznaua apelor de la Capul Podului¹³, a primit hramul „Izvorul Tămăduirii”, hram ales după sărbătoarea la care a fost închinată fântâna lângă care fusese amplasată. De la început biserica a avut mai multe rosturi. A fost în primul rând, desigur, biserică domnească, alături aflându-se una din reședințele domnitorului. Apoi era lăcașul de închinare pentru viețuitorii din mănăstirea ce s-a constituit în jurul ei. O dovedește piatra de mormânt, ulterior montată în zidul bisericii, la dreapta spre altar, a cărei inscripție în limba elenă ne amintește

de acel călugăr egumen numit chiar de domn: *Aici dar zace servul lui Dumnezeu Ieromonahos și Egumen al Sfintei Mănăstiri Izvorul Tămăduirii, însărcinat de către înaltul Nicolau Petre Mavrogheni V.V. în anul 1787 și domnind ani 18, și în 1805 Aprilie 20 și-a dat ultimul sfârșit*¹⁴. De asemenea, a fost biserică menită a servi nevoile de cult ale micii comunități ce se stabilise în zonă la sfârșitul sec. al XVIII-lea, ca și pentru creștinii care ar fi venit de aiurea la târgul ce fusese pus de domnie alături.

Amintindu-și de locul natal¹⁵, ctitorul închină Biserica și Casa Apelor mănăstirii din insula Paros, întemeiată de împărăteasa Elena, mănăstirea supranumită „Acea cu 100 de portaluri”: *...această sfântă biserică a Izvorului Tămăduirii cu toate acareturile cișmelei de la numita biserică ca o zidire a noastră, o afierosim și o închinăm la sfânta și dumnezeiasca mănăstire ce se numește Ecaton-tepileani de la ostrovul Păru, la care se cinstește și prăznuiește Adormirea Preasfintei Stăpânii noastre Născătoarei, de Dumnezeu și pururea Fecioarei Marii, ce este zidită de împărăteasa Elena...*¹⁶

Biserica în formă de cruce, pe plan triconc, fără pridvor, avea absidele naosului ample de formă dreptunghiulară în exterior și semicirculare în interior. Absida altarului, în armonie cu restul volumului, era mai alungită, fiind separată de naos printr-o tâmplă de zid. Iconostasul avea la bază patru panouri din marmoră albă, sculptate cu elemente florale și zoomorfe, care formează ancadramentul icoanelor. Elementele decorative sunt în relief sculptat în stuc pe bază de var și de nisip. Icoanele sunt pictate în tehnica „a fresco”. Tâmpla se termină cu o cornișă în relief sculptat. Pe cornișă se reiau elementele florale. O turlă octogonală se afla pe naos și probabil altă turlă pe pronaos (azi dispărută), iar la intrarea în incintă se afla turnul-clopotniță.

Noul veac al XIX-lea aduce multiple transformări edilitar-urbanistico-arhitecturale într-un teritoriu cunoscut acum sub numele de Mahalaua Cișmeaua lui Mavrogheni. Interesul pentru acele locuri, prezența bisericii și a sursei de apă determină creșterea populației, astfel încât conform Catagrafiei din 1811 se pot număra: 82 case, 135 bărbați, 127 femei, 262 suma toată¹⁷ față de numai 70 de case în mahalaua alăturată a Sf. Vasile, aflată pe Podul Mogoșoaiei. Se mai amintea în documentul citat că în această a XXX-a mahala a orașului se afla o *Biserică de zid, hramul Izvorul Precistii...*, alt fapt ce confirmă buna locuire a zonei.

Într-o succesiune rapidă se petrec o serie de transformări esențiale. După 1828, pentru simplificarea circulației trupelor rusești de ocupație, a fost sistematizat prin defrișări, alinieri și nivelări drumul care de la Capul Podului ducea spre nord-est, ceea ce a însemnat regularizarea traseului și o primă îmbunătățire a aspectului zonei. Drumul numit după 1841 **Șoseaua Kiseleff** sau pe scurt **Șoseaua**, a fost prevăzut cu spații urbane – Rondul I – situat după intersectarea Șoselei cu ulița ce venea de la biserica Mavrogheni, ceva mai la nord urmând –Rondul II – spații menite a diversifica traseul rectiliniu.

Construcțiile de la Cișmeaua Mavrogheni au și ele o soartă variată. Încă din timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni, în unele clădiri se așază „Tipografia de la Cișmea”, tipografie de renume, în care se publică la numai un an după înființare versurile vel-căminarului Manolache Persiano, închinat Voevodului: *Fapte vitejești ale lui Mavrogheni* și de asemenea *Descrierea Țării Românești*, scrisă de învățatul Nicolae Lazăr. Mai târziu, în 1817, tot aici se va afla prima tipografie particulară, înființată de doctorul Caracaș, stolnicul Răducanu Clineanu și slugerul Dumitrache Topliceanu, aceea care va tipări *Legiuirile lui Caragea*. Noii proprietari se obligau să repare atât casele cât și cișmeaua. Dar, când vin vremurile cele vitrege din 1821, tipografia este nevoită

Biserica „Izvorul Tămăduirii Mavrogheni”
(Iorga N., *Istoria Bucureștilor*, 1939, pg. 161)

să-și închidă porțile. Apoi mai viețuiește un timp în proprietatea lui Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), după care este mutată în casele din Pantelimon ale omului de litere.

Din deceniul al patrulea al celui de al XIX-lea veac începe procesul de transformare a locului într-un spațiu urban amenajat pentru circulație și agrement. Se dă rămă morile de vânt în 1831 și în 1838, o parte din clădirile ce compuneau Casa Domnească, construcții avariate grav de cutremurul ce afectase orașul în acel an, conform constatării arhitectului-șef al orașului, Xavier Villacrosse. În ceea ce rămăsese din Casa domnească, după alte folosințe necunoscute, va funcționa, între anii 1864-1869, Școala de Arte Frumoase. Apoi vor fi înlăturate ultimele construcții ce amintesc de funcțiunea inițială a locului, devenită de mult caducă. Pe locul lor, la sud de biserică, se va construi Monetăria statului, determinând chiar și schimbarea numelui străzii din strada Biserica Mavrogheni în strada Monetăriei, nume ce s-a păstrat până astăzi, deși clădirea care l-a inspirat a dispărut de mult.

În ce privește Târgul de la Cișmea, acesta a funcționat puțin timp, întrucât tradiția s-a dovedit mai puternică. Deci nu Târgul de la Cișmea apărut prin voința Domnului se va menține, ci bătrânul Târg de Afară, cel care s-a numit mai târziu Târgul Moșilor sau Piața Oborului, cel care s-a păstrat până astăzi, fiind deschis permanent indiferent de vreme și vremuri.

A urmat pe acel loc amenajarea Parcului Kiseleff – primul parc public al orașului – realizat sub conducerea peisagistului german Karl W. Mayer în timpul domniei și cu susținerea principilor Gh. Bibescu (1842-1848) și Barbu Știrbei (1849-1853). Parcul Kiseleff, amplasat pe dreapta și pe stânga Șoselei Kiseleff, pornea de la „Capul Podului”, trecea de parcela Bisericii Izvorul Tămăduirii și se întindea până la Șoseaua Ghica, adică la drumul ce lega șoseaua Filantropiei cu artera care va deveni șoseaua Jianu, azi Bd. Aviatorilor.

Șoseaua, loc de „preumblare” pentru locuitorii orașului, se compunea din trei părți: *prima destul de lată pe marginile căreia se află alei cu două rânduri de pomi, lungă de câteva sute de pași și e folosită numai pentru umblatul cu trăsura. Această primă parte se sfârșește într-un rond mare [Rondul I] ce are o fântână arteziană... partea a doua n-are numai alei pe margini, ci adevărate parcuri și este mult*

mai îngrijită decât prima... Ultima parte a șoselei e mai puțin frumoasă și mijlocește trecerea de la șosea la celelalte drumuri din Valahia.¹⁸

Altă etapă se conturează odată cu amenajarea, în 1897 și 1910, a spațiului urban de la „Capul Podului”, spațiu numit Piața Victoriei. Atunci, în cadrul *Condițiunilor pentru construcțiunile de pe bulevarde și splaiuri*, se emit și regulile de construcție în piața Victoriei, loc tratat diferit, în mod justificat, datorită rolului său de legătură între orașul propriu zis și zona de vegetație, care începe de aici. Astfel, pe latura de sud a pieței se stabilește un front închis, dispus pe aliniere, cu înălțimi de 10 m, iar pe latura de nord se prevede retragerea de 10 m față de limita străzii și cu înălțimea maximă de 8 m. Se pregătea astfel intrarea în microzona constituită de-a lungul Șoselei Kiseleff. Deși nu a existat un regulament sau norme aprobate privind profilul funcțional, urbanistic, arhitectural al acestei artere, *șoseaua Kiseleff nu are un plan*¹⁹, dezvoltarea ei s-a realizat spontan, Serviciul Tehnic al Primăriei știind să accepte soluțiile adecvate zonei, ceea ce cu timpul a determinat de-a lungul acestei artere păstrarea regimului de construcție diferențiat.

Planul cadastral 1895-1899 [detaliu] – BISERICA „Izvorul Tămăduirii” și Școala Mavrogheni de pe str. Monetăriei

